

Лукіна Тетяна Олександрівна

доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки Національна академія педагогічних наук України, Україна

ПІДСУМКОВІ ВИПРОБУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ ОСВІТИ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ ДОСЯГНЕННЯ

Проблема визначення призначення і методики проведення оцінювання здобувачів загальної середньої освіти на різних освітніх рівнях є надзвичайно актуальною не лише для української освіти, а й для світової спільноти. Дослідники аналізували процеси, пов'язані із зміною підходів до проведення державних іспитів у загальній середній освіті багатьох країн світу. Зокрема у монографії О. Локшиної зазначено, що державні іспити по закінченню закладів базової середньої освіти (для учнів 14-16 років) у країнах Європейського Союзу проводиться у формі зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО) у Великій Британії, Ірландії, Ісландії, Нідерландах, Норвегії та Франції (в останній воно є необов'язковим) [1, с. 31]. Розглядаючи структурні особливості та організацію процесів оцінювання результатів навчання у системах загальної середньої освіти європейських країн, С. Сисоєва та Т. Кристопчук зазначали, що наприкінці ХХ ст. у країнах розпочалися різноманітні реформи, спрямовані на зміну методики проведення випускних і перевідних іспитів у школах, запровадження загальної сертифікації учнів замість випускних екзаменів [2, с. 214–217]. Підвищений політичний і науковий інтерес до цієї проблеми зумовлений переглядом цілей освіти на сучасному етапі цивілізаційного розвитку, запровадженням компетентнісного підходу до навчання, появою різних поглядів на оцінювання, його можливості, призначення.

Зазначене вище обумовлює необхідність зміни організаційних форм проведення державної підсумкової атестації здобувачів загальної середньої

освіти, зокрема на рівні базової освіти (основної школи або гімназії в Україні), так званому *upper secondary level*, а також способів використання одержаних результатів.

Результати досліджень, проведених OECD у різних країнах світу, зокрема у Румунії (2017) [3], Грузії [4], Туреччині [5], Північній Македонії [6] (2019), Сербії (2020) [7] та інших країнах, свідчать про наявність певних тенденцій у зміні традиційних уявлень і практики проведення оцінювання здобувачів загальної середньої освіти, а саме:

- усвідомлення на рівні формування освітньої політики основного призначення шкільної оцінки як інструменту, що дає можливість поліпшити навчальні програми, побудувати програми (плани) майбутнього навчання здобувача відповідно до його здібностей (можливостей), пізнавальних інтересів і виявленого просування у навчанні;

- превалювання аргументацій на користь впровадження так званого формувального оцінювання і формувальної оцінки на всіх освітніх рівнях і типах оцінювання (поточного у класі, під час екзаменаційних випробувань та національного оцінювання) (країни OECD, Грузія, Північна Македонія, Румунія, Сербія, Україна та ін.); підвищення освітньої цінності оцінки;

- поступове скорочення практики проведення національних екзаменів за стандартизованими методиками та орієнтація країн на створення незалежних агенцій для проведення національного оцінювання здобувачів по завершенню навчання на рівні базової освіти (Австрія, Ізраїль, Ісландія, Іспанія, Канада, Корея, Люксембург, Нова Зеландія, Республіка Словенія, Угорщина, Франція, Республіка Чилі, Швеція, Японія та ін.);

- запровадження для здобувачів базової освіти національного оцінювання або національні випробування із значної частини (5 і більше), якщо не більшості, навчальних предметів (Австралія, Бельгія флам., Данія, Естонія, Іспанія, Корея, Німеччина, Норвегія, Польща, Республіка Словенія, Республіка Чилі, США, Туреччина, Фінляндія, Франція, Швеція та ін.).

Українське правове поле передбачає проведення державної підсумкової атестації здобувачів основної школи (гімназії) як форми контролю відповідності результатів їх навчання вимогам державних стандартів освіти на відповідному рівні [8] за трьома навчальними дисциплінами: українською мовою, математикою та предметом за вибором закладу освіти. Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України [9] вчителі розробляють завдання для атестаційних робіт із зазначених предметів та оцінюють їх виконання згідно із затвердженими критеріями. Учням пропонуються різні завдання (репродуктивного, аналітичного, творчого, конструктивного, практичного спрямування), однак превалюють завдання у тестовій формі з вибором відповіді або на встановлення правильної послідовності чи відповідності. Відповідальність за проведення такого випробування покладається на заклади освіти (дирекцію і вчителя). З метою зменшення впливу суб'єктивного чинника на оцінювання результатів атестації в Україні та підвищення його значущості планується переведення державної підсумкової атестації здобувачів базової освіти у формат ЗНО за прикладом проведення такого оцінювання по завершенню загальної середньої освіти.

У роботі [10] ми визначали недоліки діючої в Україні моделі проведення ЗНО (монополізм суб'єкта проведення ЗНО; відсутність гнучкості, зручного механізму складання ЗНО; недосконалість змісту завдань; неготовність значної кількості вчителів до такої форми проведення випробувань та ін.) в контексті аналізу доцільності її використання для проведення державної підсумкової атестації здобувачів базової освіти. Порівняння вітчизняної ситуації із запровадження ЗНО із результатами аналітичних досліджень OECD дає можливість визначити певні спільні з іншими країнами проблеми, зокрема:

– недостатня сформованість оціночної компетентності вчителів, низька оцінна культура всіх учасників освітнього процесу, що призводить до орієнтації на символічні (числові) характеристики оцінки і втрати її освітньої цінності, акцентування на підготовці до випускного випробування на шкоду навчальній програмі та задоволення індивідуальних освітніх потреб здобувачів;

– відсутність навичок застосування формуального оцінювання на всіх освітніх рівнях, поєднання методів і прийомів формуального оцінювання з вимогами і структурою навчальних предметів, що потребує додаткового навчання вчителів, озброєння їх практичними навичками;

– суперечності між структурою, вимогами, планами реалізації чинних навчальних програм та специфікою і вимогами застосування формуального оцінювання.

Таким чином, впровадження незалежних національних оцінювань для проведення випускних випробувань здобувачів на рівні базової освіти (основної школи або гімназії) є логічним результатом розвитку освітніх систем. Воно передбачає отримання більших можливостей для виявлення та аналізу недоліків в освіті, чинників впливу на результати реалізації навчальних програм. Водночас, ефективність незалежного оцінювання цілком визначається цілями його проведення, вагомістю результатів оцінювання для визначення подальшої освітньої траєкторії здобувачів освіти та наявністю відповідності між освітніми цілями і змістом підсумкового тесту.

Список джерел:

1. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : Монографія / О. І. Локшина. – К. : Богданова А. М., 2009. – 404 с.
2. Сисоєва С. О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. [Електронний ресурс] / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Рівне : ОБІД, 2012. – 352 с. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/4390/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf>.
3. Kitchen, H., et al. (2017), *Romania 2017, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264274051-en>
4. Li, R., et al. (2019), *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Georgia*, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/94dc370e-en>.
5. Kitchen, H. et al. (2019), *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Student Assessment in Turkey*, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5edc0abe-en>.

6. OECD (2019), *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: North Macedonia*, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/079fe34c-en>
7. Maghnouj, S., et al. (2020), *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Serbia*, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/225350d9-en>
8. Про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації: наказ М-ва освіти і науки України від 07 груд. 2018 №1369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0008-19> (дата звернення: 14.03. 2020).
9. Щодо методичних рекомендацій про проведення державної підсумкової атестації у закладах загальної середньої освіти в 2018/2019 навч. році: лист М-ва освіти і науки України від 27 бер. 2019 № 1/9-196. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/64391 (дата звернення: 14.03. 2020).
10. Лукіна Т.О. Зміна моделі державної підсумкової атестації випускників гімназії: проблеми визначення переваг. *Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю Криворізького держ. пед. ун.-ту та 60-річчю психолого-пед. фак.-ту Кривий Ріг: КДПУ, 2019. С. 26 –30. URL: https://drive.google.com/file/d/0B9sgZU_eaHAtRHc5U0xSY190SEZNNHNvekJNSIRDOG1jOE53/view (дата звернення: 5.03.2020).